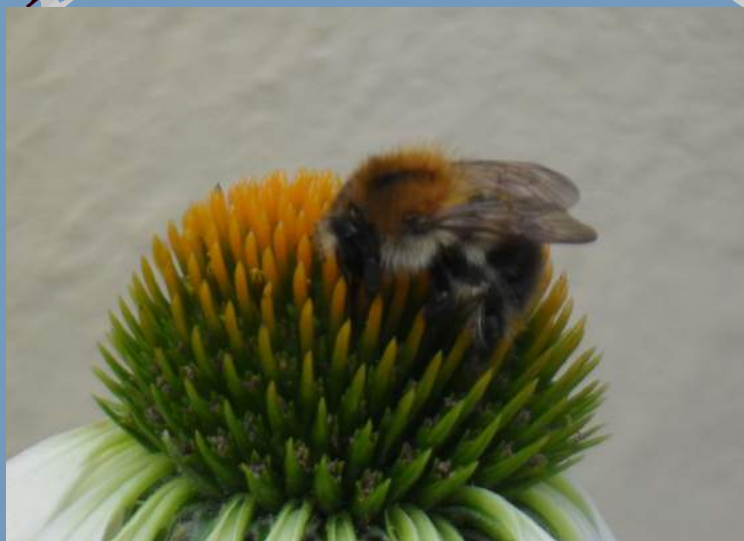

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

**hardenberg
gramsbergen**

DE HOMMEL

Augustus 2016 Eenentwintigste jaargang Nummer 3
Verschijnt 4 x per jaar

De inhoud van deze Hommel

3	Voorwoord
4	Hommelzoekers: excursies en activiteiten
7	Ledenbestand
8	Papegaaien
9	Uitnodiging ledenavond
10	De tien geneugten van Tiengemeten
11	Buitengroetjes
13	Snoepwinkel
14	Verslag nationale nachtvlinderavond 3 juni
15	Gespot
16	Heemsermarspark
18	De zomereik
20	IVNers stellen zich voor
22	Konijntjes
24	Rondje vleermuizen
25	Collendoorn op z'n mooist
26	De Steenuil asbestvrij + metamorfose van De Steenuil
27	De korte vakantie van poes Suus
32	Vogels bij de Hardenbergse Vecht
33	Invasieve exoten
37	Vakantie en kraanvogels
39	Bestuur, contactpersonen en ledenadministratie

BOEKHANDEL
Kantoorleverancier
& Multimedia **HEIJINK**
HARDENBERG

VOOR AL UW NATUUR- EN MILIEUBOEKEN!

VOORSTRAAT 32
TEL. 0523-261392

E-mail: heijink@planet.nl
Internet: www.boekhandelheijink.nl
www.uitgeverijheijink.nl

Voorwoord van de voorzitter.

4 x per jaar krijgt u De Hommel in de bus. 4x per jaar is het aan mij weer een keuze welke onderwerpen ik de revue laat passeren. Het is kiezen, zoveel gebeurt er binnen onze vereniging.

De nachtvlinderwerkgroep heeft een vliegende start gemaakt met mooie waarnemingen, een eigen facebookpagina en plannen voor een website. Dit gaat in samenwerking met het bestuur. Doel is om straks een mooie databank te hebben vanuit onze vereniging, voor iedereen makkelijk te vinden via de digitale media. Dit vraagt wel om een duidelijke regie, er moet namelijk voor gewaakt worden dat er geen wildgroei van websites en facebookpagina's ontstaat. Wij hopen tijdens de ledenavond op 26 augustus iets kunnen laten zien van een website die door de werkgroep wordt ontworpen.

In deze Hommel leest u meer over de ledenavond op 26 augustus.

Er zijn meer ontwikkelingen en vragen rondom de werkgroepen, mede naar aanleiding van de ledenvergadering gaat het bestuur in het najaar hiermee aan de slag en wij zullen te zijner tijd met de contactpersonen / coordinatoren contact opnemen om hen bij de plannen te betrekken.

Nu ik dit schrijf is de werkgroep landschapsonderhoud druk bezig met opknappen van De Steenuil in samenwerking met de gemeente. Een nieuw dak, nieuwe planken en nieuw schilderwerk, wij kunnen er weer jaren tegen. Vanaf een afstand heb ik het eerste resultaat bekeken en het ziet er weer strak uit.

Wat ook gaat vernieuwen is De Hommel. Het bestuur is samen met de redactie druk bezig om een vernieuwde Hommel uit te brengen. Dit neemt nog wel enige tijd in beslag, de redactie gaat namelijk eerst bij de uitgever op een 1 daagse cursus. Het streven is dat de laatste uitgave van dit jaar of de eerste van 2017 in de nieuwe stijl uitgebracht zal worden.

Wij zijn betrokken bij de inspraakavonden rondom uitbreiding van het Vechtpark in Baalder. Via diverse bijeenkomsten kunnen wij onze zienswijze kenbaar maken, samen met onder ander betrokken bewoners en het waterschap. De Vecht heeft sowieso onze aandacht als belangrijke peiler van ons gebied. Dick de Waard zit namens onze vereniging in het 'Groen Platform de Vecht', Rust en drukte in het Vechtdal is de leidraad als bouwsteen voor het masterplan Ruimte voor de Vecht. Belangenbehartiging van de groene organisaties rondom de inrichting en het gebruik van de Vecht is onder ander de doelstelling om hierbij betrokken te zijn.

Ook gaan wij dit jaar weer actief mensen benaderen door middel van een stand op evenementen die in Hardenberg en omgeving plaats vinden.

Er hebben zich gelukkig vrijwilligers aangemeld, maar wij kunnen nog

enkele mensen gebruiken, hiervoor kunt U contact opnemen met Yolande van der Aa.

Ik hoop velen van u te treffen op de ledenavond, ook voor ons als bestuur een belangrijke avond om in informele sfeer uw wensen te horen en contacten te leggen.

Vriendelijke groet,

Aart Bentsink

H O M M E L Z O E M E R S

Excursies en activiteiten

Vrijdag 26 augustus: LEDENAVOND. Start: 19u30

Locatie: De Bootsman. Thema: natuurfoto's

Zaterdag 3 september: Excursie Paddenstoelen Zuidwolde.

Start: 10 uur, De Koppel (met auto). Gidsen: Bauk Reitsma m.m.v. Joop Verburg. Info: 0524 562 444

Zondag 25 september: Excursie Bargerveen. Start: 10 uur, De Koppel (met auto). Duur: $\pm$ 4 uur. Gidsen: Tinus Ekkelenkamp en Rutger Bremer. Info: 0523 263 640

Zaterdag 1 oktober: Excursie bomen in de herfst. Start: 10 uur, De Koppel (met auto). Duur: $\pm$ 2 uur. Gidsen: Rein Lont en Herman Hijink
Info: 0523 262 348

Activiteiten voor de jeugd

Dinsdag 9 augustus: Thema: Waterdiertjes zoeken. Gidsen: Marlis Hoek en Gert Diepeveen.

14-16 uur, De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523 273 388

Woensdag 17 augustus: Thema: Eten uit de natuur. Gidsen: Herman Hijink en Miriam Gerrits

14-16 uur, De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523 273 388

Woensdag 14 september: Thema: De mol

14-16 uur. De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523 273 388

Woensdag 19 oktober: Thema: Herfsttafel maken / Paddenstoelen

Gidsen: Marlis Hoek en Gert Diepeveen

14-16 uur, De Koppel. Voor info en opgave tel. 0523 273 388

Gesponsord door

Rabobank

verrassend
&
origineel

ROEL VANDENBIGGELAAR

BLOEMEN & WONEN & CADEAUS

EUROPAWEG 21-23
7772 BN HARDENBERG
TELEFOON 0523-271400

Wij staan voor u klaar!

Verzekeringen
Makelaardij

Hypotheken
Pensioenen

Employment Benefits
Bankzaken

VRIELING
ADVIESGROEP

vrieling.nl

Leden bij IVN

IVN Hardenberg-Gramsbergen behoort tot de grootste natuurverenigingen van ons land. Wij hebben momenteel ruim 360 leden.

Er hebben zich deze keer geen nieuwe leden aangemeld.

Wie van de IVN leden meldt het volgende nieuwe lid aan? Op naar 400 leden!

Steun de doelstellingen van onze vereniging en van het landelijke IVN.

Steun natuur, milieu en landschap!

Alle info bij de ledenadministratie; zie ook de verenigingsinfo achter in dit blad!

Ik zag deze vingerhoedskruidbloem bij ons in de tuin staan. Ik denk dat dit een hele “bijzondere” is.

Rein Lont

U kunt De Hommel in kleur bekijken. Ga naar ivnhardenberg.nl en klik vervolgens op: Organisatie > Redactie De Hommel

De volgende Hommel komt uit in de maand november 2016. Dit wordt een herfsteditie. U kunt uw (herfst) kopij insturen tot uiterlijk 15 oktober 2016. Aan te leveren artikelen graag in Word, lettergrootte 11, lettertype Times New Roman. Grootte van het artikel (inclusief spaties) maximaal 2500 tekens. Foto's apart aanleveren in JPEG, geen PDF-bestanden. Kopij mailen naar: dehommel@ivnhardenberg.nl

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden kopij in te korten of te wijzigen.

We kennen de **papegaai, een vogel**, een echte naprater. "De papegaai weet wat hij zegt", denken sommige mensen. Maar papegaaien weten helemaal niet wat ze zeggen. Mensen wel.....?

Iedereen kent het liedje wel.

Papegaaitje leef je nog, ieja, deeja

Ja, meneer ik ben er nog, ieja, deeja

'k Heb mijn eten op gegeten

En mijn drinken laten staan, ieja, deeja

Poef!

Het vlindertje; een Papegaaitje – *Chloroclysta siterata*

Een groenachtig spannertje. Spanners behoren tot een grote familie van de nachtvlinders.

Oeps, en wat is het soms moeilijk deze vlindersoorten te onderscheiden. Lijntjes, puntjes, vlekjes, stipjes en stippen, kleuren, franjes, veertjes aan de antenne, ga zo maar door. Hele avonden en nachten zoeken op het laken bij een lamp, op het zoete smeer aan de bomen.

Een hobby met vaak een verstoorde nachtrust.

Het paddenstoeltje; het Papegaaizwammetje – *Hygrocybe psittacina*

Nee, dan maar de niet wegvliegende zwammetjes met deze naam. Zijn ook moeilijk te vinden, maar zoeken op de juiste plaatsen – onbemeste kortgrazige weilanden – is wel gemakkelijker dan zoeken naar de fladderende vlinders. Het is ook geen nachtwerk, je kunt overdag in de herfst gaan lopen zoeken. Ook het zwammetje is groen, maar kan verkleuren naar olijfgroen tot geel.

Enthousiaste IVN-ers van onze afdeling doen actief mee om, vogels, vlinders en paddenstoelen en nog veel meer te ontdekken.

Zoekende, ontdekkende, personen, met de natuur als hobby,

Ze laten het eten en drinken niet staan,

Ja, ze leven nog!

Ieja, deeja

Ze staan soms paf!

Uitnodiging

ledenavond vrijdag 26 augustus 2016 om 19:30 uur

Om de onderlinge band te verstevigen en andere IVN-ers te leren kennen nodigt het bestuur van IVN Hardenberg/Gramsbergen u van harte uit voor een gezellig samenzijn.

Locatie: De Bootsman, Coevorderweg 19, Stegeren

Tijdens deze avond zal ook een fotopresentatie te zien zijn van het prachtige natuureiland Tiengemeten waar we onlangs met een enthousiaste groep IVN-ers een weekend hebben doorgebracht. Het is een kunst om deze bijzonder mooie natuurbeelden vast te leggen.

Eigen bijdrage is € 5,- per person.

Wij hopen op een grote opkomst!

Namens het bestuur,
Yolande van der Aa

Op 20, 21 en 22 mei vond het IVN-excursieweekend naar Tiengemeten plaats. 22 IVN-ers gingen mee. Onze belevenissen op dit unieke natuureiland in de Haringvliet zijn beschreven in de volgende ‘tien geneugten’:

Het weer. Was helemaal prima. Overdag mooi droog wandelweer. 's Avonds konden we nog een tijdje buiten zitten.

De sfeer. 22 aardige mensen met een gedeelde passie: genieten van natuur. Wat zo opvalt is dat nieuwkomers zich in een IVN in het gezelschap snel thuis voelen.

De vogels. Tiengemeten is een vogeleiland bij uitstek. Er is veel water. Veel plas-drasgebieden en veel rietmoeras. Hou je rietzangers, steltlopers en eenden, dan is het eiland een goede keus. Ongeveer 70 soorten zijn gezien, waaronder de zeldzame Cetti's zanger. Peter Fleurke hield als aspirant IVN-gids een informatief betoog over de Lepelaar. En uiteraard zagen we deze stijlvolle schoonheid tijdens de wandeling.

Natuurmuziek. Er is veel mooie natuurmuziek. En er bestaan veel mooie verhalen en gedichten over muziek. John Roeden combineerde muziek en tekst aan de hand van 12 voorbeelden, zoals een verhaal over de hommel met virtueuze muziek van de Russische componist Rimsky Korsakof.

Nachtvlinders. We hadden een (vlindervriendelijk) vangnet mee voor een nachtvlindernacht. Kenner Julian Overweg stond er vrijwel de hele nacht trouw bij. John Roeden hield een inleiding over deze nachtelijke kleindoden. Bijvoorbeeld deze, de hermelijnvlinder, ontdekt door Janny Leenheer.

Het landschap. Waar in Nederland vind je een eiland, dat na vijfen nagenoeg onbewoond is, waar je overal mag wandelen en waar natuurbehoud en -beleving het hoofddoel is? De uitzichten zijn weids met veel rietland, veel binnenwater, polders en natuurlijk de omringende vliet. Zo dicht bij de randstad (Rotterdam) is dit eiland uniek in zijn soort.

De geschiedenis. Aart Bentsink had zich verdiept in de rijke, bijzondere historie van het eiland. Zo leerden we dat tot 1939 het eiland een quarantaine plaats was voor zeevaarders uit de Oost.

Hermelijnvlinder

De herberg. Geheel vernieuwd na een verwoestende brand is Herberg Tiengemeten een paradijselijk oord, met een zeer gastvrije waard en waardin.

Het eten. Uitgebreid ontbijten, pannenkoeken eten en smullen van heerlijke diners. Heerlijk!

Hugo. De enige vaste bewoner van Tiengemeten heet Hugo. Deze man, klein van stuk maar groots in zijn verhalen. Meeslepend en openhartig vertelde hij over het leven van weleer en het over leven van nu op ‘zijn’ eiland.

Buitengroetjes

Jacqueline

Wisselvalligheden.

Na een natte Junimaand is het eindelijk zomer geworden, tenminste daar gaan we vanuit. Maar de zomer is maar kort dus fietsen we allerlei routes. In de verte zien we regelmatig een donkere wolk en het gekke is, zodra we op pad gaan staat er ineens een straffe wind. Maar dat maakt niet uit, de bermen bloeien en geuren ons tegemoet. In het weiland tussen de koeien horen we een veld-

leeuwrik, en tussen de hoge eiken hoor je de geelgors. Vogels hebben geen vakantie en hebben het zo druk met elkaar en hun jonge kroost, zij moeten nog leren hoe je de sperwer moet ontwijken. In de buurt van Stegeren rijden we door het bos over een smal pad waar je regelmatig moet bukken voor de overhangende dennentakken. Het geurt zo lekker na de regen van de afgelopen dagen en we komen verder niemand tegen. Alleen een groepje Schotse hooglanders die tot hun middel in het water staan. Dat lijkt me zwaar zo’n druipende vacht, ze zullen het wel bloedheet hebben. Het lijkt wel alsof de tjtjtjaf met ons mee fietst, hij blijft maar roepen. Veel mensen zijn op vakantie en zo voer ik de vogels bij Ina. Eén koolmees zit boven de richel van de deur op mij te wachten en springt bijna op mijn hand van ongeduld, een tamme koolmees dus. Zou dat Ina’s pleegkind van vorig jaar zijn? Dat kleine meesje wat ze gered heeft, hij weet nog hoe goed het daar was. Vanuit het keukenraam zie ik twee gekraagde roodstaarten, ze horen bij elkaar dat zie je, leuk dat ze nog een paar dagen in de buurt blijven. Het wisselvallige weer is terug, harde wind en flinke buien zorgen ervoor dat we binnen moeten blijven. Zelfs de egels die regelmatig een drolletje bij de achterdeur leggen krijgen we vandaag niet te zien.

GEWOON DE BAANDER

Bij de Baander kennen ze nog de smaak van vroeger. Heerlijke en eerlijke biologische groentes en vlees voor stoofschotels. En natuurlijk voor elke gelegenheid een smaakvol pakket.

De Baander Krommesteeg 1
77712 AV Hardenberg
Tel. 0523-273755
www.streekproductendebaander.nl

Web www.gaasbeekmedia.nl

Druk

Print

Sign

Sjop

**GAASBEEK
MEDIAGROEP**

Bezoekadres Stationsstraat 6
7772 CJ Hardenberg

Telefoon 0523 - 271146

E-mail sjop@gaasbeekmedia.nl
Web www.deprintsjop.nl

Botanische revolutie. De plantenleer van Charles Darwin. Norbert Peeters. In dit boek maak je kennis met Darwins plantenleer. De schrijver geeft een bijzondere bloemlezing van de botanische inzichten en ontdekkingen uit het oeuvre van de beroemde bioloog. KNNV uitgeverij; ISBN:9789050115780. Prijs: € 24,95.

Zijn we slim genoeg om te weten hoe slim dieren zijn? Frans de Waal. Atlas contact.

Kan een octopus gereedschap gebruiken? Weten chimpansees wat eerlijk is? Kan een vogel raden wat een andere vogel weet? Voelen ratten empathie met hun vrienden? Niet zo lang geleden zou het antwoord op al deze vragen ‘Nee’ geweest zijn, maar nu zijn we er niet meer zo zeker van. Als je goed kijkt, blijken dieren een stuk slimmer te zijn dan we dachten.

Wat is het verschil tussen menselijke en dierlijke intelligentie, en vooral: hoe komen we daarachter? In “Zijn we slim genoeg om te weten hoe slim dieren zijn?” maakt Frans de Waal de balans op. Een fascinerend boek dat je op een werkelijk andere manier laat kijken naar wat dier én mens kunnen. Atlas; ISBN 9789045028583. Prijs: € 24,99.

Bijen. De cruciale rol van de bij in de natuur. Noah Wilson-Rich. Allerlei soorten bijen worden steeds meer met uitsterven bedreigd. Noah Wilson-Rich geeft in dit mooie boek “Bijen” informatie over bijensterfte en over veel verschillende bijensoorten, hommels en steekvliegen. Door klimaatveranderingen heeft de bij het steeds moeilijker en omdat bijen onmisbaar zijn voor de bestuiving van bloemen, groente- en fruitgewassen, bedreigt de bijensterfte ook ons leven. Met portretten en prachtige foto's van de 40 meest opmerkelijke bijensoorten en uitleg over onder meer bijen houden en de dreiging waarmee bijen te kampen hebben. Kosmos; 9789021562353. Prijs: € 27,50.

Om 21.00 uur verzamelden wij ons bij De Koppel om vervolgens gezamenlijk richting Diffelen te rijden naar Theo en Ammy, twee leden van IVN Hardenberg, die zo vriendelijk waren ons hun terrein en huis in een natuurgebied ter beschikking te stellen. Bijzonder was dat een tweetal nachtvlinдераars afkomstig uit Deventer zich bij ons gevoegd hadden op uitnodiging van lid Julian van de nachtvinderwerkgroep. Onderweg met de auto en net na aankomst viel er aanvankelijk een beetje regen, maar dat mocht de pret niet drukken. Enthousiast werden een drietal vanglakens met bijbehorende verlichting en de lichtkistvallen opgezet. Nachtvlin-ders komen namelijk op licht af

*Haagbeukmot**Schijnnonvlinder*

Wij liepen al snel tussen de vanglakens heen en weer om te kijken welke nachtvlin-ders hierop afkwamen. In het begin moesten wij even geduld hebben, maar toen eenmaal de eerste nachtvlin-ders geland waren op het vanglak werd al snel de ene na de andere soort gezien. Telkens was het weer een leuke en spannende verrassing welke nachtvlin-ders wij nu weer mochten bewonderen.

Het zal veel mensen verbazen, maar nachtvlin-ders hebben vaak prachtige kleuren en patronen. Ook hun namen zijn vaak zeer kleurrijk en tot de verbeelding sprekend, zoals bijvoorbeeld huismoeder, gele tijger en rood weeskind. In Europa komen meer dan 10000 soorten nachtvlin-ders voor en in Nederland zijn meer dan 2400 soorten bekend, waarvan 1480 behoren tot de kleinere nachtvlin-dersoorten 'micro's' genaamd. De grotere nachtvlin-ders worden 'macro's' genoemd. Bijna alle nachtvlin-ders vliegen 's nachts, maar zo'n 100 soorten zijn dagactief.

Tijdens deze nachtvlinderavond die doorging tot de laatste uurtjes werden vele soorten nachtvlin-
ders gezien. Ook voor de inwen-
dige mens was deze avond ge-
zorgd door Theo en Ammy en
door enkele deelnemers die eten
en drinken hadden meegenomen.
Het was een gezellige en leerza-
me nachtvlinderavond die zeer de
moeite waard was.

Espenblad

U heeft al kunnen lezen dat nachtvlin-
ders afkomen op licht. Dat betekent dat
u zelf ook gemakkelijk kunt nachtvlin-
deren. Kijk eens 's avonds en 's nachts
bij uw buitenlamp, uw raam of zoals een lid van onze nachtvlindergroep dat
deed bij de verlichting van winkelruiten, fietstunnels en bushokjes. Hij trof
daarbij leuke soorten aan.

Gespot

Ammy Boonstra

Vannacht gespot op de oeroude
wildwissel in onze tuin in Diffelen.
Is dit een jonge das? Heeft iemand
een idee? Het gras dat kruidig ruikt
naar voorjaar is namelijk nog niet zo
hoog.

Fijn dat de aangrenzende wei binnen de
EHS binnenkort wordt ingericht.
En dan natuurlijk aansluit aan BN Kars-
hoek en de Vecht.
Zodat puur natuur er zo mooi haar gang
kan gaan.
En wij zien er naar uit om prachtige beel-
den te maken.

Het Heemsermarspark in de wijk Vogelbuurt is nu onderdeel geworden van het Vechtpark. Van een besloten park is het een doorgangspark naar de Vecht geworden. Zoals zoveel veranderingen heeft ieder nadeel zijn voordeel. De bewoners rond het park werden goed op de hoogte gehouden van de werkzaamheden, en konden in actie komen toen bleek dat er veel bomen in en rond het park gekapt zouden worden. Door deze buurtbewoners werd bewerkstelligd dat in plaats van 46 bomen er maar 22 gekapt werden.

Ik loop dagelijks een ronde door het park, soms wel twee keer. Ik kwam hier al met mijn ouders toen ik klein was, en de Vogelbuurt in aanbouw was. Later kwam ik er zelf te wonen met mijn gezin, onze kinderen leerden lopen en fietsen in het park. Inmiddels hebben we twee honden gehad en opgevoed in het park. De hond die we nu hebben heet Venne (hij komt uit Venebrugge). Onze eerste hond heette Hombre (vriend). Hij was 12 jaar oud en het was op een warme zomerdag in 1999 toen ik met hem door het park liep. Hij liep sloom achter mij aan en bleef telkens stilstaan, ik dacht door de warmte, maar ineens stond hij stil en viel om, hij was op slag dood. Op dat moment kwam zijn speelkameraadje eraan. Deze hond stond stil, snuffelde een keer en deinsde toen een beetje achteruit, hij wist onmiddellijk dit is niet goed.

Ik denk dat Hombre een hartstilstand heeft gehad. Maar wat te doen, ik stond met een dode hond in het park, mobieltjes waren er nog niet. Ik belde bij het eerste huis aan het park naar huis en Gert kwam met de auto naar het park. In die tijd hadden wij een Ford stationwagen. Hij reed heel langzaam naar de plek waar Hombre lag, het leek echt een begrafenisauto. Hombre is gecremeerd bij de dierenarts. Gelukkig is de boom waaronder dit allemaal gebeurde blijven staan, zodat mijn stille gedenkplek voor onze vriend is blijven bestaan.

Bespaar
direct op uw
energiekosten

Nú 21% BTW retour
bij aankoop van
zonnepanelen:

Tot wel
€ 1000,-

Welkom,
de koffie
staat klaar!

ENERGIECENTRUM

Lange Spruit 1a
7773 NE HARDENBERG

T (0523) 68 33 39

E info@dgbenergie.nl

I www.dgbenergie.nl

De **goedkoopste**
energieleverancier
van Nederland

100 %
GROENE
STROOM

GA SNEL NAAR
MIJN.DGBENERGIE.NL/ENERGIE/ACTIE

Word vandaag nog klant, vul onderstaande
kortingscode in en profiteer van scherpe tarieven!

UW KORTINGSCODE: IVN03

Als we het hier in N.O. Overijssel over de eik hebben wordt bijna altijd de *Quercus robur*, de zomereik, bedoeld.

Toen Nederland na de laatste ijstijd weer met bos begroeid raakte verscheen de zomereik ongeveer gelijk met de iep, plm. 7000 jaar voor Chr. De hazelaar was er eerder, maar de linde en de zwarte els kwamen weer later.

Met het opkomen van de varkensteelt werd het een belangrijke boom door de oogst van eikels, wat een geliefd voer voor de varkens was. Dit voer werd “mast” genoemd en nu wordt er in de bosbouw nog steeds over een goed of slecht mastjaar gesproken. De wilde varkens op de Veluwe hebben een goed jaar als het een goed mastjaar is.

Heel vroeger wilde men graag grote en brede bomen waar veel eikels aan kwamen. Het werd later gecombineerd met eikenhakhout. Het hakhout werd voor het vuur gebruikt en de grote eiken bleven staan voor de mast.

Deze grote en belangrijke groep bomen omvat meer dan 400 soorten en dan ook nog vele hybriden.

Eiken hebben aparte mannelijke en vrouwelijke bloemen, welke gelijk verschijnen met de bladeren aan dezelfde boom, dus eenhuizig is de eik. De vrouwelijke bloemen staan rechtop, de mannelijke zijn lange hangende katjes. De eikels zitten in een napje aan een lange steel tot wel 6 à 7 cm. lang. Het blad is asymmetrisch met grove bochtige lobben. Het blad is tot 12 cm. lang en de bladsteel minder dan 1 cm. Het valt in de herfst af.

Het verschil tussen zomereik en wintereik: zomereik heeft eikels aan lange stelen en bladeren aan korte stelen. De wintereik heeft eikels zonder stelen en bladeren met stelen. In deze omgeving komen van nature alleen zomereiken voor.

De zomereik wordt ongeveer 35 meter hoog. Aangeplante bomen hebben geen pinwortel, maar omdat ze kort bij elkaar staan groeien ze recht naar boven, naar het licht. De onderste takken sterven af door lichtgebrek. Daardoor krijg je wel lange rechte stammen. Het hout is erg waardevol en duurzaam. Het kernhout is zo hard dat de houtworm er niks mee kan. Het werd in de bouw gebruikt voor gebinten van huizen, boerderijen en schuren, maar ook voor de bouw van schepen werden de eiken gebruikt. Nu wordt het nog graag gebruikt voor betimmeringen en meubilair. Op boerderijen werd het vroeger gebruikt voor hekpalen en omheiningen/afrasteringen voor het vee en de takkenbossen werden in de bakkersovens verbrand. De gladde schors van jonge bomen bevatte veel tannine, looistof, dat in de leerlooierijen gebruikt werd. Voor schors en brandhout werd de eik geëxploiteerd. De eik loopt na afzagen/afhakken weer uit en iedere 20 jaar werd het weer gekapt voor de schors en brandhout.

Organismen op en om eiken zijn er vele. Heel veel korstmossen leven op de zure schors, ook veel paddenstoelen die alleen of in hoofdzaak met eiken mycorrhiza vormen, één er van is de rode biefstukzwam.

Het insectenleven is ook heel rijk op de eik, zo zijn er meer dan 40 soorten insecten die gallen op bladeren en takjes veroorzaken, de meeste door galwespen. Op takjes zitten o.a. ananasgal en de aardappelgal; vele soorten bes-, knikker- en knoopp gallen zitten onder de bladeren, maar van de rupsen van de groene eikenbladroller hebben de eiken meer schade. Dit is één van de vele soorten rupsen die de eikenbladeren lekker vinden. Sommige jaren is het zo erg dat bomen helemaal kaal gevreten worden door de rupsen. Dat gebeurt in mei als het blad jong en mals is en dat is ook net de tijd dat de mezen en andere vogels jongen hebben, zodat er veel rupsen voor de jonge vogeltjes zijn. Wat zit de natuur toch mooi in elkaar!

De oude Germanen beschouwden de eik als heilig en hielden onder de oude eik hun vergaderingen, ook later werd de eik de “koning der bomen” genoemd. De zomereik heet dan ook *Quercus robur*, stoere eik.

Laten we daarom zuinig zijn op de oude monumentale eiken!!

Zomereik in Heemse

Het IVN draagt bij aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap

Vandaag ga ik op bezoek bij Peter Fleurke. Het is net alsof ik de warmste dag van de week heb uitgekozen, de zon schijnt in een strak blauwe hemel. Peter laat mij de prachtige tuin zien en hij vertelt enthousiast over de zanglijster die een nest heeft gehad en dat de jongen zijn uitgevlogen. Peter vindt het alleen vreemd dat er wel ringmussen maar geen huismussen zijn. We zitten buiten in de zon en Peter vertelt over zijn jeugd. Peter is op 6 juni 1951 in Groningen geboren. Het grote gezin telt vijf meisjes en twee jongens. Vader had een kaaspakhuis en zorgde dat de kaas uit de kaasfabriek naar de kruidenier ging, terwijl moeder

voor het grote gezin zorgde. Peter heeft een heerlijke jeugd gehad waarin de natuur al heel belangrijk voor hem was. Na de lagere school volgde hij de MULO en wilde daarna toch de natuurkant opgaan. Na de landbouwschool besluit Peter dan ook naar Velp te gaan en kiest hij voor bosbouw- en cultuur techniek. Uiteindelijk wordt hij milieu-ambtenaar bij de Heidemaatschappij. Regelmatig gaat hij terug naar Groningen en trekt veel met zijn broer erop uit. Daar leert hij zijn grote liefde Dity kennen, maar Peter was in die tijd wat verlegen, dus duurde het even eer hij haar uiteindelijk ten huwelijk vroeg. Het stel trouwt in 1976 in Groningen en na allerlei omzwervingen gaan ze in Hardenberg wonen. Peter en Dity krijgen vier jongens en hebben drie kleindochters, de vierde is op komst. Regelmatig word ik afgeleid door de vogelgeluiden en de vlinders in de tuin en dus begin ik over het IVN. Hoelang hij lid is weet hij niet, maar hij heeft de wilde planten- en de vogelcursus gedaan, dus dat is al een tijdje. Momenteel volgt Peter de gidsencursus, een pittige, maar leerzame cursus die anderhalf jaar duurt. Peter zit ook bij de werkgroep landschaps onderhoud, de hakploeg noemt hij dat, lekker het bos in en hopen dat je ook nog fraaie vogels tegenkomt. Van de vogelcursus weet Peter nog dat de uilen werden behandeld en toen hij 's avonds naar huis ging kwam hij zowaar een kerkuil tegen. Peter is erg begaan met de natuur en hij kan zich

nog herinneren dat hij als klein jochie op zijn zolderkamertje naar buiten keek. Dan zag hij de kok- en zilvermeeuwen boven het water en hoorde hij de mussen tijlpen onder de pannen. Dit is Peter zijn aller vroegste natuurbeleving. Toen Peter in dienst en naar Duitsland moest, was daar geen meeuw te zien, daar verlangde hij naar zijn meeuwen thuis. We schuiven met onze stoelen de schaduw in, want de zon brandt. Op vakantie werden er mooie landen bezocht, Engeland en Frankrijk, maar ook Scandinavië, vooral vanwege de fraaie natuur. Maar Nederland is ook de moeite waard, lekker met de kinderen naar Terschelling in een huisje en dan struinen langs de zee. Of naar het Zuidlaardermeer, varen met een bootje. Peter is steeds terughoudender in het kiezen van vliegvakanties en wel vanwege de duurzaamheid. Hij blijft liever in de buurt, want een vliegreis is zo slecht voor de aarde wat vervuiling betreft. Peter vertelt dat ze nog meer met het milieu rekening houden dan ze al deden, nog meer letten op je omgeving en de natuur. De natuur zit goed in elkaar en die moet je in haar waarde laten. Peter en de “hakploeg” zijn De Steenuil aan het opknappen, geweldig hoe goed die mannen zijn in het schilder- en timmerwerk. Gelukkig heeft de gemeente het vieze asbest dak verwijderd. Peter is een echt natuurmens en dat wil hij graag met iedereen die daar voor open staat delen. Ga ook eens fietsen bv. naar De Wieden en zijn de meren stijf bevroren, maak een schaatstocht. Natuurlijk werd er vroeger veel meer geschaatst, de koude wind in je gezicht, dat wordt steeds minder, het vriest minder streng. In ieder seizoen valt er voldoende te genieten. Aan de linkerzijde van de tuin zie ik een paar schapen achter het hek, en ik vraag aan Peter of die van hun zijn. Peter vertelt dat hij nu de oppas is en op ze moet letten. Schapen kunnen wel eens rare dingen doen, bijvoorbeeld omvallen. Peter kijkt of ze wel goed eten en of ze de waterbak niet omver stoten. Even flitst het door mij heen dat ze ook kunnen ontsnappen of over het hek heen springen. Maar dat zal bij Peter niet gebeuren, die zal er wel goed voor zorgen.

Ach konijntje

Eerst ben je een leuk cadeautje

Maar al gauw kijken ze nauwelijks nog naar je om

En slijt je in eenzaamheid de rest van je leventje.

Konijnen zijn sociale dieren. In de vrije natuur leven ze in groepen. Ze graven een doolhof van gangen en vluchtpijpen. Daarom hebben ze een voorkeur voor zandige bodems waarin dat makkelijk kan. Ze prefereren halfopen landschappen, zoals perken, tuinen en bosranden. Konijnen zijn voornamelijk in de schemering en in de nacht actief. Als ze vluchten, is altijd de witte onderkant van hun staart te zien. Dit is bedoeld om andere familieleden te waarschuwen (net als het roffelen op de grond met de achterpoten).

Jonge konijntjes worden in speciale gangen geboren. De moeder bekleedt deze met haren uit haar buikvacht. Het voer van konijnen bestaat vooral uit gras, planten, schors en twijgen van jonge struiken. Hier zit voldoende sap in en daarom hoeven ze niet veel te drinken. Een konijn eet ook harde dingen om zijn tanden te slijten, anders worden die te lang.

Onlangs was ik een kleine week in Bussum om op de kinderen van mijn zus te passen. Hondje Bella ging mee natuurlijk. Waar zij woont, zijn de huizen en de tuinen groot. Tijdens het uitlaten van Bella loop ik regelmatig langs zo'n villa. Verscholen achter

een mooie heg. In de voortuin, aan de zijkant van het huis, staat een konijnenhok. Dat heb ik daar natuurlijk al jaren zien staan. Het is een sombere plek, een onveilige plek ook, doordat de konijnen blootgesteld zijn aan het lawaai van de straat en het spoor. Er is een trapje naar een nachthok. Het dagverblijf is kaal en ziet er onfris uit. Nergens lekker stro te bekennen. Wel water, alhoewel ik in het verleden al eens heb aangebeeld om te melden dat de dieren zonder water zaten.

Ik kijk naar het grote huis, waar de mensen wonen in alle comfort; in grote kamers, van alle gemakken voorzien. De bewoners kunnen gaan en staan waar ze willen. En ik kijk naar het troosteloze hok, waar 3 konijnen inzitten.

Wat een onrecht. Dit soort taferelen zie ik natuurlijk niet alleen in dure buurten. Je ziet ze overal: de kleine hokken, weggezet onder de carport of ergens achterin de tuin. Eén konijn, met een beetje geluk zijn ze met z'n tweeën. Dieren horen niet in een hokje. Hier is niets educatiefs aan. En willen de kinderen per se een konijn, ga dan niet naar een dierenwinkel of shoppen op Marktplaats. Nee, ga eens naar een konijnenopvang of een asiel. Kijk rond, laat je informeren. Daar weten ze welke konijnen elkaar aardig vinden, wat de optimale behuizing en verzorging is. Dan geef je een paar dieren nog een mooi leven. Als dat niet educatief is!

Herbers

T W E E W I E L E R S

MOLENPLEIN 4

HARDENBERG

TEL. (0523) 26 20 54

Ze zijn er weer of eigenlijk: nog steeds. Op een avond dat je lekker buiten kunt zitten, zo tegen het donker worden, zie je ze vliegen. De insectenetende zoogdieren. Met de batdetector er bij hoor je het af en toe knetteren. Elke soort heeft zijn eigen, specifieke sonargeluid. Maar ja, wie heeft er nu een batdetector? In De Koppel ligt er eentje die geleend kan worden. Gewoon eens doen, er gaat een wereld voor je open. Vleermuizen zie je niet gauw in het donker.

In Nederland komen zo'n kleine 20 soorten voor, waarvan in Overijssel ongeveer de helft. In Noordoost-Overijssel is het aantal soorten tot 8 beperkt. Ik loop deze kort langs.

De meest voorkomende is toch zeker de gewone dwergvleermuis, het best te vergelijken met de huismus, zo algemeen dus. Het is een kleintje, max. 5 cm. De moderne bouwstijl is bepaald niet ongunstig met veel toegankelijke holle ruimten. Het beestje verdaagt en overwintert veel in spouwmuren e.d. Vrijwel ongemerkt kun je een kolonie herbergen, tot in de nieuwe woonwijken. De kraamkolonie in juni kan wel over de 100 dieren bevatten. Top was 225 enkele jaren geleden in Mariëenberg! Stoeltje er bij en turven maar.

De veel grotere laatvlieger huist ook in spouwmuren en is behoorlijk trouw aan zijn plek. Bosranden, tuinen, parken zijn de favoriete jaagplekken op insecten. Deze soort doet zijn naam geen eer aan, want hij vliegt meestal al wanneer het begint te schemeren. Je ziet hem regelmatig in het Vechtdal.

De watervleermuis wordt veel waargenomen in onze regio. Mooie vijfverpartijen in de woonwijken worden gebruikt om te jagen. Met de voeten naast elkaar struint hij het wateroppervlak af en gebruikt ze als een vangnetje. Het is over het algemeen een boom bewonende soort. Oudere bomen met holten zijn dus uitermate waardevol.

De rosse vleermuis is de grootste die hier in de regio voorkomt met zijn dikke 10 cm. Met de detector hoor je dat dit dier een sterk afwijkende sonar heeft, daardoor niet te missen. Jongere mensen met een goed gehoor kunnen dit horen zonder detector.

Verder zijn er nog een paar soorten die wat minder vaak voorkomen: de gewone grootoorvleermuis wordt de laatste jaren meer waargenomen door de opgehangen koloniekasten. Deze soort jaagt vooral in dichte bebossing en heeft een hele zachte sonar, waardoor hij eerst nauwelijks werd gedetecteerd. De ruige dwergvleermuis mijdt de stedelijke omgeving, de roepende mannetjes in de nazomer zijn opmerkelijk. Ze schreeuwen als het ware om de vrouwtjes. De meervleermuis hebben we rond Hardenberg nauwelijks, terwijl het Wiedengebied een topregio is in Nederland. De franjestaart is moeilijk

waar te nemen in het veld en wordt in de winter vooral gevonden in de ijskelders. (landgoed Eerde en het Laar) Dankzij nieuwe technieken van detectoren, waarnemingen in opgehangen kasten en kleine cameraatjes komen we de laatste jaren veel meer te weten over de soorten.

Met dank aan Daniel Tuitert, Cees Zoon en vriend Theo Douma. Zij zijn de dragers van het vleermuisonderzoek in Overijssel. In 'ons' werkgebied is Hil-
 lie Waning de expert!

Collendoorn op z'n mooist

De boswachter

Boven op de bult in het natuurgebied Collendoorn bloeit het jacobskruiskruid. Dat trekt veel vlinders aan. Laatst telde ik op de monitoringsroute van de Vlinderstichting op de bult de volgende soorten: bont zandoogje, bruin zandoogje, oranje zandoogje, citroenvlinder, dagpauwoog, klein koolwitje, koevinkje, landkaartje, distelvlinder en icarusblauwtje. Jammer dat het jacobskruiskruid binnenkort weer wordt gemaaid. Overheidslichamen hebben namelijk met elkaar afgesproken dat bepaalde plantensoorten niet gewenst zijn en daardoor moeten worden bestreden. Hiertoe behoren o.a. de reuzenberenklauw, het japans knoopkruid en het jacobskruiskruid. Men oordeelt dat dit uitheemse soorten zijn en dat sommige zelfs gevaarlijk zijn voor mens en dier. Ik zou juist willen zeggen: LOAT GOAN!

De Steenuil asbestvrij

De gemeente Hardenberg streeft er naar om al haar gebouwen asbestvrij te maken. Onze gebouwtjes van De Steenuil vielen daar ook onder. Dus kwamen er op 23 mei 2016 mannetjes van een andere planeet om het karwei te klaren. Gelukkig komt er morgen al een nieuw dak weer op. Uiteraard van een andere kunststof. Daarna mogen wij de gebouwtjes weer naar eigen inzicht inrichten. Wordt het vast weer leuk!

Metamorfose van De Steenuil

Nadat de mannetjes in witte pakken waren verdwenen, is er de laatste maanden op de dinsdag- en vrijdagmorgen hard gewerkt. Het heeft even geduurd maar dan heb je ook wat. Met groot enthousiasme gingen de mannen van het landschapsonderhoud aan de slag. De materialen werden aangeleverd, de mannen vervingen het slechte houtwerk, het muurtje van de keuken

werd verplaatst en met een zithoek uitgebreid. Er werd geschilderd, geboord, geschroefd en getimmerd, kortom, deze mannen zijn niet voor één gat te vangen want ieder op zich is wel ergens goed in. Blikken met verf, schroeven en spijkers zijn de stille getuigen van alle activiteiten. Zonder klagen wordt de klus geklaard in regen en zonneschijn. Tussendoor gaat het vaste zaag- en

kloofwerk van het boshout gewoon door. Met enige regelmaat hoor je luid roepen: “Koffie!” of “Soehoep!”.

“De Steenuil” staat er weer stoer bij en de eens zo tochtige, vochtige tikje weemoedige oude “Steenuil” is omgetoverd tot een volwaardige werk- en schuilplek van de mannen van het buitenwerk. Ze komen er graag.

De korte vakantie van poes Suus

JSje

De zon scheen en poes Suus wilde wel eens wat anders dan muizen vangen in en om het huis. Al snel had ze een lekker zacht plekje gevonden om een dutje te doen. Na verscheidene uren werd ze wakker van het wilde gehobbel en geschud. Door het raampje zag ze de huizen snel aan haar voorbij zoeven. Eindelijk stonden ze stil, op een plek waar het erg druk was. Ineens herkende ze haar bazinnetje, die van zitplek wisselde met het baasje. Opgelucht riep het vrouwtje:” We schieten al lekker op, snel verder naar Frankrijk!” De schrik was groot toen ze in de achteruitkijkspiegel dikke Suus voor het raampje van de caravan zag zitten. Er zat niks anders op dan te keren, Suus moest naar

huis. Wat was ze blij haar maatje, Mazzel de kater, weer te zien, er werd wat afgekroeld.

Adm. Helfrichstraat 35, Hardenberg-Tel.0523-260476

- * Afdrukken van alle digitale foto bestanden (v/a 5 minuten)
- * Pasfoto's
- * Foto van Foto(zonder beeld verlies!)
- * Omzetten van kleur naar zwart/wit en/of bruinton.
- * Samenvoegen van verschillende foto's.
- * Restauratie
- * Foto's van dia's
- * Scannen van dia's en op CD of DVD zetten
- * Verwijderen van kleurzwemen, achtergronden of storende elementen.
- * Professioneel scannen van 6x6 en 6x4,5 negatieven
- * Scannen van kleinbeeld negatieven

SPECTOR smartphoto

SERVICE- EN TANKCENTER DE GROOT

**MET EEN GEHEEL VERNIEUWDE SHOP
HET JAAR 2011 IN!**

BRUCHTERWEG 99

7772 BK HARDENBERG

TEL.: 0523-261588

PEARLE

OPTICIENS

Pearle Opticiens Hardenberg

Fortuinstraat 3a

Tel. (0523) 27 16 10

www.kampeerenoutdoorreiling.nl
www.kampeer-winkel.eu

**Hardenberg
Almelo**

Hardenberg
 $\pm 4000\text{m}^2$

Almelo
 $\pm 900\text{m}^2$

Ook voor onderhoud en schadeherstel aan uw caravan of camper,
kunt u terecht bij Kampeer & Outdoor Reiling Hardenberg.

Kijk voor de actuele **aanbiedingen** op www.kampeerenoutdoorreiling.nl

Hardenberg:

- In- en verkoop caravans
- Caravanonderdelen
- Verhuur caravans
- Kampeer artikelen
- Outdoor artikelen
- Kleding
- Wandelschoenen

Winkel / Caravans / Verhuur / Werkplaats

Hardenberg
Loswal 2
7772 TT
T. 0523 260398

Winkel

Almelo
Hospitaalweg 4
7607 TW
T. 0546 815647

De grootste kampeerwinkel van Overijssel!

Bakkerij Slatman

Bruchterweg 67
Hardenberg

Anerbeensweg 34
Ane/Gramsbergen

Kurk en Fineervloeren | Behang | Houten vloeren
Kamerbreed Tapijt | Meubelstoffering | Laminaat
Gordijnen en Raamdecoratie | Interieuradvies
Karpetten | Vinyl en Marmoleum

voor de totale woonbeleving...

Gramsbergerweg 62 Hardenberg
Tel: 0523 - 261 234
www.woonwinkelramaker.nl
info@woonwinkelramaker.nl

woonwinkel
RAMAKER

OVERWEG

JUMPER HARDENBERG

óók goed voor uw tuin !

Dierenspeciaalzaak en Tuinbenodigdheden

Haal het ECOstyle magazine
voor natuurvriendelijk tuinieren.

laat de natuur het werk doen

laat de natuur het werk doen

Hessenweg 17, Hardenberg. jumper@overweghardenberg.nl

-
- **Voordelig**
 - **Kwaliteit**
 - **Garantie**
 - **Milieubesparend**

obo
TYRES

Banden vernieuwing...
De groene optie!

+31 (0)5 83 25 13 32

sales@obo.nl

www.obo.nl

shop.obo.nl

De Vecht bij Hardenberg is in beweging. De rivier krijgt de ruimte om haar natuurlijke verloop terug te winnen. Sinds een aantal jaren wordt hier flink in geïnvesteerd. Rondom het centrum van Hardenberg zagen we dit vooral bij het deel tussen het politiebureau en De Koppel en dat tussen de Amalia(fiets) brug en de Willem Alexanderbrug.

In de directe omgeving van de Vecht huizen mooie vogelsoorten als de ijsvogels, patrijzen en de dodaars (een kleine futensoort). Jaarlijks zijn in het voorjaar grutto's te bewonderen op het deel langs de Amaliabrug en later arriveren steevast de visdiefjes.

Ook duiken er wel eens zeldzaamheden op; soorten die hier normaal gesproken niet "horen". Nu is een eider op landelijke schaal niet zeldzaam (kijk maar eens langs de Waddenzee) maar bij ons leeft sinds eind 2013 een volwassen mannetje van deze soort (toen nog niet volledig volwassen). Vaak zijn zogenoemde dwaalgasten jonge, onervaren vogels. Wel bijzonder dat onze eider zo honkvast blijkt.

Eider

Dwergstern

Een andere soort van de kust die nauwelijks in het binnenland wordt aangetroffen maar recentelijk aan de gemeentelijst is toegevoegd is de dwergstern. Dit exemplaar was mogelijk nog geen twee uur aan het bijtanken bij Hardenberg maar gelukkig is hij goed fotografisch gedocumenteerd door een aantal leden van de vogelwerkgroep.

Andere zeldzaamheden die we hier mochten begroeten zijn onder andere wit-oogend en zwarte ibis.

Voor de toekomst is het leuk om alert te blijven op ongewone vogels. Het kan zeker lonen om bijvoorbeeld gedurende de wintermaanden groepen eenden te scannen. Wie vindt de tweede ringsnaveleend voor Hardenberg tussen de kuifeenden?

Dwaalgasten zijn fascinerend maar juist vogels die we zo normaal vinden zijn de moeite waard om in de gaten te houden. Bescherming begint immers met cijfers. Als we niet beseffen dat soorten in aantal achteruit gaan kunnen we geen maatregelen treffen. De vogelwerkgroep wil zich inzetten om de vogelrijkdom van Hardenberg aan te kaarten bij het grote publiek. Met de Vecht hebben we een prachtig natuurgebied om de hoek waar we trots op mogen zijn!

Waarnemingen kunnen doorgegeven worden via <http://ivnhardenberg.waarneming.nl>"

Zilverreiger en stormmeeuw

Invasieve exoten

Lydia de Waard-Levöleger

Waarom zijn ze schadelijk? Een bijdrage van de commissie duurzaamheid.

Schade voor inheemse natuur en nationale biodiversiteit

De inheemse fauna en flora kunnen op verschillende manieren schade ondervinden van invasieve exoten. Vaak gaat het om een combinatie van meerdere effecten: parasitisme, concurrentie, genetische vervuiling, indirecte effecten. Daarbij geldt bovendien dat het voorspellen van deze effecten zeer moeilijk is.

Predatie

De invasieve soort voedt zich met een inheemse soort, waardoor die in aantal achteruit gaat. Als de invasieve soort zich ook met andere soorten kan voeden, blijft hij talrijk als de inheemse soort schaars is geworden. Voorbeeld: het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje, dat op verschillende plekken in Nederland alle inheemse soorten lieveheersbeestjes heeft opgegeten, en die zich daar nu voedt met andere insecten en larven daarvan.

Parasitisme

De invasieve soort is (of verspreidt) een ziekteverwekker of parasiet waar de

Voorbeeld: Verschillende exotische eekhoornsoorten (zoals de grijze eekhoorn) kunnen een virus bij zich dragen waar ze zelf niet ziek van worden, maar de inheemse rode eekhoorn wel.

Concurrentie

De invasieve soort concurreert met een inheemse soort om zaken als leefruimte, voedsel en nestgelegenheid. In extreme gevallen kan de invasieve soort een gebied geheel overwoekeren of anderszins domineren (swamping). Voorbeelden: de halsbandparkiet concurreert wat betreft nestplaatsen met andere holenbroeders zoals de boomkruiper. Of de Japanse duizendknoop die grote gebieden overwoekert. .

Genetische vervuiling

Sommige invasieve exoten kunnen kruisen met inheemse soorten.

De oorspronkelijke inheemse soort raakt daardoor genetisch vervuild en verdwijnt na verloop van tijd geheel. Voorbeeld: de rosse stekelstaart die kruist met de wittoegeend, waardoor die laatste dreigt te verdwijnen.

Indirecte effecten

Sommige invasieve exoten kunnen hun (nieuwe) leefomgeving veranderen, waardoor inheemse soorten schade ondervinden. De rode vuurmier (die superkolonies vormt) scheidt een chemische stof af waardoor de van nature aanwezige bodemorganismen daar niet meer kunnen leven.

De schade die inheemse soorten ondervinden kan – op korte of langere termijn – negatieve effecten hebben op de biodiversiteit in Nederland, namelijk als een inheemse soorten hier uiteindelijk door de introductie van invasieve exoot geheel uitsterft.

Voorspelling effecten op natuur zeer moeilijk

Het is moeilijk, zo niet onmogelijk, om schadelijke effecten van invasieve exoten op de inheemse natuur exact te voorspellen.

Er zijn tal van complicerende factoren:

- De invasieve soort kan zich soms binnen vrije korte tijd aanpassen aan de Nederlandse leefomgeving (o.a. geldt dit voor sommige insecten, die een zeer snelle opvolging van generaties kennen).
- De Nederlandse leefomgeving verandert zelf ook, onder meer door de klimaatverandering. Daardoor wordt Nederland aangenamer voor soorten die houden van warme zomers en zachte winters.
- Vaak is sprake van introductie van meerdere invasieve exoten tegelijk, die een elkaar versterkend effect kunnen hebben
- De relaties tussen de soorten in het ecosysteem zijn dynamisch, zeer complex en voor een groot deel onbekend
- Als een invasieve soort lange tijd in lage aantallen voorkomt, hoeft dat niet te betekenen dat dit altijd het geval zal blijven. Er zijn voorbeelden van plotselinge groei-explosies die pas na tientallen jaren plaatsvonden.

Kortom: er is alle reden om bij introductie van invasieve exoten in de natuur het voorzorgbeginsel te hanteren. Dit houdt in: geen introductie tenzij voor 100% zeker is dat de soort geen schade zal opleveren.

Schade voor het milieu

Sommige invasieve soorten hebben een direct effect op het milieu, zoals de rode vuurmier en ambrosia, die de chemische samenstelling van de grond veranderen. Een veel groter aantal soorten brengt indirect schade aan het milieu met zich mee doordat vaak chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt om ze uit te roeien.

Bij export van levend materiaal vindt bestrijding van pathogenen soms al plaats in het exporterende land, om handelssancties te voorkomen. Is een schadelijke soort toch binnengedrongen, dan wordt vaak geprobeerd hem te isoleren en uit te roeien. In Nederland is een groot deel van het bestrijdingsmiddelengebruik in de landbouw toe te schrijven aan invasieve exoten, zoals de schimmel *Phytophthora infestans*.

Schade voor de land- en tuinbouw

Voor de landbouw schadelijke soorten zijn bijvoorbeeld het aardappelvirus en het tomatenbronsvlekkenvirus.

Ook de tuinbouw kampt met schadelijke Invasieve exoten. die schade opleveren voor de tuinbouw zijn bijvoorbeeld *Trialeurodes vaporariorum*, *Chrysodeixis chalc.*, *Liriomyza trifolii*, *Adoxophyes orana* en *Eriosoma lanigerum*.

Van oudsher is de Plantenziektenkundige Dienst zeer alert op invasieve exoten die schade kunnen opleveren voor de land- en tuinbouw. Bij ontdekking worden direct quarantaine- en bestrijdingsmaatregelen uitgevoerd.

Schade voor de veehouderij

Net als bij de land- en tuinbouw, is de Nederlandse overheid zeer alert op invasieve exoten (met name dierziekten) die schade kunnen opleveren voor de veeteelt. Denk maar aan de grootschalige quarantaine- en ruimingsmaatregelen die werden uitgevoerd bij de uitbraak van varkenspest, (in 1997), mond- en klauwzeer (in 2001) en vogelpest (in 2003).

Schade voor de bijenhouderij

Bijen produceren niet alleen maar honing, maar spelen ook een belangrijke rol bij de bestuiving van onder meer consumptiegewassen, zoals fruit. De bijenhouderij ondervindt regelmatig schade van invasieve exoten.

Schade voor de volksgezondheid

Invasieve exoten kunnen op verschillende manieren effect hebben op de volksgezondheid.

Als het gaat om de invoer van invasieve bacteriën en virussen die voor de mens ziekteverwekkend zijn (doorgaans personen die een besmetting in het buitenland hebben opgelopen), is de overheid doorgaans zeer alert. Voorbeelden: knokkelkoorts, malaria en buiktyfus. Als het echter gaat om de invoer van dieren en planten die deze ziekteverwekkers bij zich kunnen dragen en op mensen kunnen overdragen (zogeheten vectoren), treedt de overheid minder snel en adequaat op. Voorbeeld: de tijgermug.

Bron: www.invasieve-exoten.nl

De afgelopen weken mochten mijn vrouw en ik genieten van een mooie vakantie in Noorwegen. Tijdens onze terugreis via Zweden ontmoetten wij op een camping aan het Vänermeer (het grootste meer van Zweden) iemand die in de stad Lidköping woonde. We kregen het over de natuur en hij maakte ons attent op de kraanvogels. Dichtbij: een gebied 15 km. ten zuidoosten van de stad Skara. We reden daarheen en vonden het Hornborgasjön-meer. Dit meer heeft een oppervlakte van 28 km² en is maximaal 2 meter diep. Het meer en zijn omgeving – zo lasen we – staan bekend om het rijke vogelleven met wel 100 verschillende soorten vogels. Veel trekvogels, waaronder de kraanvogels, gebruiken het meer als rustplaats in het voorjaar en in de herfst (eind maart/midden april en eind oktober tot in december en dan vooral bij de zuidkant van het meer, bij Trandansen). Het aantal kraanvogels komt daarbij soms in de buurt van de 10.000 stuks. Zo ook het aantal bezoekers. Met busladingen vol komen ze aan om dit fenomeen mee te maken.

Foto Vics-Pics

In de zomerperiode verblijven de meeste kraanvogels in hun broedgebieden in noordelijker streken. Wij bezochten het infocentrum Natuurum, aan de oostkant van het meer. Daar zijn meerdere uitzichtpunten en vogelkijkhutten. We maakten een avondwandeling in die omgeving en hadden geluk, want we kregen een kraanvogelstel te zien en te horen. Een gering aantal paartjes blijft namelijk het hele seizoen op en rondom dit meer. Nu zijn er vooral andere soorten watervogels. Behalve in dit gebied rusten de kraanvogels ook elders in Europa, het gebied rond het Lac du Der-Chantecoq in Noord-Frankrijk; de Diepholzer Moorniederung bij de Duitse plaats Diepholz en op het eiland Rügen in de Oostzee. Op sommige van deze plaatsen worden ze - volgens informatie - bewust bijgevoerd. Op andere plaatsen zijn afspraken met landbouwers gemaakt over het laten liggen van oogstresten en handhaven van de rust en wordt ecotoerisme gestimuleerd met de aanleg van observatietorens en -tribunes. In ons land staat het Fochteloërveen, op de grens van Friesland en Drenthe, bekend als een (hoogveen)gebied, waar je deze fraaie vogels kunt zien. Tijdens de trek zijn ze – vooral bij oostenwind – te zien en te horen boven het oosten van ons land.

De kraanvogel: een fraai ogende, statige vogel die onmiskenbaar te zien en te horen (kruu, kruu) is.

Mooi dat we die van dichtbij, in één van zijn rustgebieden, mochten meemaken. Puur genieten!

Waar kinderdromen
werkelijkheid worden!

Meer informatie:
www.sprookjescamping.nl

IVN HARDENBERG-GRAMSBERGEN
Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
(ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 40062389)

Samenstelling bestuur

Voorzitter/	Aart Bentsink, Kleine Pollen 33, 7772 KJ Hardenberg
2e secretaris	tel. 0523-266360, e-mail: a.bentsink@vodafonevast.nl
Vice-voorzitter/	John Roeden, Broekdijk 7, 7695 TB Bruchterveld,
excursies :	tel.: 0523-231161, e-mail: roeden@xs4all.nl
Secretaris:	Baukje Reitsma, Anerveenseweg 25, 7788 AG Anerveen,
	tel. 0524-562444, secretariaat@ivnhardenberg.nl
Penningmeester:	Hans Soer, Bovenmaat 29, 7772 JG Hardenberg,
	tel. 0523-261095, e-mail: penningmeester@ivnhardenberg.nl
Bestuurslid/	Yolande v.d. Aa, Zwanebloem 11, 7772 MT Hardenberg,
jeugdzaken:	tel. 0523-260722, e-mail: yvanderaa@ziggo.nl
Bestuurslid/	Janny Leenheer, Zonnelaan 5, 7771 ER Hardenberg,
ledenadministratie:	tel. 0523-264726, e-mail: jannyleenheer@gmail.com
Bestuurslid:	Marianne de Waal, Zonnelaan 8, 7772 ER Hardenberg.

Ledenadministratie: Janny Leenheer, Zonnelaan 5, 7771 ER, Hardenberg,
tel. 0523-264726, e-mail: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Redactie de Hommel: Jacqueline Slootweg, Lambert Zandman en Loekie v.d. Schoor
Adres: Boerendijk 14, 7691 PB Bergentheim
tel. 0523-250893, e-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Contactpersonen van onze IVN afdeling:

Vogels algemeen:	Julian Overweg	06-14356316
Zangvogels (nestkasten):	Familie Lambers	0524-562067
Steenuil:	vacant	
Roofvogels:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Weidevogels:	Bert Stegeman	06-53232567
Wilde planten:	Baukje Reitsma	0524-562444
Bomen:	Herman Hijink	0523-267661
Excursies:	John Roeden	0523-231161
Natuurgebieden:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Vlinders:	Baukje Reitsma	0524-562444
Nachtvlinders	Rutger Bremer	rhlbremer@outlook.com
Bijen:	Gerrit Hankamp	0523-265556
Vleermuizen:	Jan van Hoek	0523-267269
Padden, amfibieën:	Marinus Oogjes	0523-263661
Paddenstoelen:	Geertje van der Berg	0523-683585
Landschapsonderhoud:	Wiebe Tolman	0523-261005
Publiciteit:	John Roeden	0523-231161
E-mailadres vereniging:	secretaris@ivnhardenberg.nl	
Website:	ivnhardenberg.nl	

hardenberg
gramsbergen

Engbertsdijksvenen

Nieuw leven in de wei

De Hommel wordt gedrukt bij De Printsjob in Hardenberg

**Redactieadres:
Boerendijk 14
7691 PB Bergentheim**

Iedere natuurliefhebber is van harte welkom bij het IVN!

U ontvangt dan 4 x per jaar ons afdelingsblad "De Hommel" en 4 x per jaar het blad in kleur "Mens en Natuur" van het landelijke IVN.

U mag gratis meedoen aan alle excursies en andere IVN verenigingsactiviteiten en U kunt meedoen aan ons vrijwilligerswerk.

U ondersteunt onze vereniging met de volgende contributietarieven per jaar.

Leden € 17.50, huisgenoot-leden € 6.00, 3e uit één gezin € 3.00.

Jeugdleden € 6.00, 2e uit één gezin € 3.00.

Donateurs € 10.00.

Het lidmaatschapsjaar loopt vanaf 1 januari t/m 31 december. Opzeggingen vóór 15 november bij de ledenadministratie die bijgehouden wordt door mevr. Janny Leenheer (adresgegevens zie vorige pagina). De contributie wordt jaarlijks per automatische incasso geïnd. Het lidmaatschap vangt aan zodra de door u getekende machtigingskaart door de ledenadministratie is ontvangen. Ons IBAN bankrekeningnummer is: NL24 RABO 0384977006.